

hedendaagse dans: een cyclus van vijf stukken van Pina Bausch; Sankai Juku als vertegenwoordiger van de nieuwe Japanse dans; een choreografie van Forsythe door het Nationale Ballet van Nederland; Merce Cunningham en de nieuwe productie van Rosas. Daarnaast is er de etnisch geïnspireerde dans van de Georgische Staatsdansers, een ballet op Kaapverdische muziek en een flamenco-programma van het Spaans Nationaal Ballet.

"Alles samen een vrij uitgebalanceerd programma met nationale en internationale, klassieke en nieuwe componenten," zegt Barbosa. Het werk van de belangrijke hedendaagse dansgroepen en van kleinere experimenten is in Portugal niet onbekend, dankzij de inspanningen van Acarte, de podiumafdeling van de Gulbenkian Stichting, die al jaren moderne dans naar Lissabon haalt.

Toonaangevend

Dat ligt in het theater helemaal anders. Hier is de vertrouwdheid met werk van internationaal topniveau veel geringer, vooral door de taal. De inhaalbeweging van de Culturele Actie bracht het publiek in 1991 voor het eerste in contact met werk van bekende buitenlandse regisseurs zoals Jérôme Savary, Ingmar Bergman, Joeri Ljoebimov en Mathias Langhoff. Het internationale programma van Lissabon 94 telt slechts vijf belangrijke projecten, waarvan er één moest worden afgevoerd wegens het laten afweten van sponsors. De dure *Oresteia* in de regie van Peter Stein door het Moskous Legertheater, voorzien voor juni, werd eerst uitgesteld en daarna definitief afgelast. Pinto Barbosa slaagde er niet in de nodige fondsen te verzamelen om de productie alsnog te brengen. Pogingen om aanvullende steun te zoeken bij de Gulbenkian Stichting of bij het Cultureel Centrum van Belém haalden niets uit. De eerste belegt haar fondsen weloverwogen, het brandnieuwe miljardenproject in Belém zat nog voor het cultuurjaar goed en wel begon zelf al in de rode cijfers, maar dat is een ander verhaal.

Barbosa koos 'voor theatermakers die vandaag toonaangevend zijn op de internationale podia en die de poort openen voor het theater van de 21ste eeuw'. Dat zijn dan Robert Wilson met *Alice* op muziek van Tom Waits, gespeeld door het Thalia Theater van Hamburg; Luca Ronconi met zijn Teatro di Roma, niet

met het eerder aangekondigde *Affabulazione* van Pasolini maar met *Aminta* van Torquato Tasso. Vervolgens Tony Kushner's *Angels in America*. De vrees van Barbosa dat de mensen zich bij deze voorstelling vragen zouden stellen 'omdat we in een conservatieve gemeenschap leven', bleek achteraf ongegrond. Het is nog wachten op Peter Handke's stuk zonder woorden voor driehonderd personages, *The Time When We Knew Nothing About One Another*, een metafoor op onze maatschappij door het Schauspielhaus van Bochum in een regie van Jean-Luc Bondy. Een mager internationaal aanbod voor een cultuurstad. Daarmee vergeleken was het internationale luik in Antwerpen 93 een stuk boeiender met *Hamlet/Maschine* van en door Heiner Müller door het Deutsches Theater Berlin, *Brace-Up!* van de Wooster Group, het Nationaal Theater van Craiova uit Roemenië met *Titus Andronicus* van Shakespeare enz.

Natuurlijk passeren er meer internationale groepen in Lissabon, kleinschaliger en niet opgenomen in het officiële programma. Of er naast dit gerenommeerd aanbod ook nog plaats was voor experimenten zoals de op De Ark en het jeugdprogramma van Antwerpen 93, antwoordt Barbosa dat het stuk van Handke door het Schauspielhaus Bochum zeer experimenteel is en dat *Angels in America* internationaal wel een groot succes blijkt te zijn, maar bij aanvang er enkele jaren heeft over gedaan om de status van bestseller te bereiken. Barbosa heeft in haar programma omwille van het budget ook rekening gehouden met het Internationaal Festival van Lissabon, waarvan zij de oprichter was en dat dit jaar aan zijn vierde editie toe is, met veel theater uit de voormalige Sovjetstaten, de Canadees Robert Lepage en zijn Théâtre Répère enz. Daarmee wordt het magere internationale luik wat in evenwicht getrokken. Wat opvalt is dat het programma van dit festival nergens te vinden is, nergens wordt er naar verwezen, alleen de agenda's geven summiere informatie over de stukken maar vertellen er niet bij of dit een programma-onderdeel is van het Festival, dan wel een reguliere voorstelling, of een deel van Lissabon 94.

De communicatie met het publiek loopt bij veel facetten van deze Culturele Hoofdstad mank. Musea en theaters die anders dan aangekondigd gesloten zijn,

voorstellingsdata die laattijdig worden bekend gemaakt en vooral een stad die zich in haar schoonheid weinig gelegen laat aan dit cultuurjaar. Waar je in Antwerpen werd bedolven onder de informatie en er op straat niet naast kon kijken is er in het straatbeeld van Lissabon nauwelijks iets dat naar het cultuurjaar verwijst. Alles lijkt slechts op een algemene repetitie voor de wereldtentoonstelling van 1998.

Nationale projecten

Voor het cultuurjaar 94 heeft Pinto Barbosa de belangrijkste theatergezelschappen en infrastructures van de stad aangesproken. Dat is het grootste verschil met Antwerpen 93, dat wel de opgeknapt infrastructuur van de Bourla-schouwburg benutte maar de gevestigde gezelschappen buiten de deur hield en resoluut koos voor de jonge en nieuwe podiumkunsten.

Kortom, Lissabon 94 biedt een programma aan waar veel Antwerpse theaterdirecties van hebben gedroomd: producties van het eigen huis van vertrouwen met het kwaliteitslabel van een Culturele Hoofdstad.

Pinto Barbosa had het een stuk gemakkelijker met een geringer aanbod uit eigen stad. "Ik heb veel projecten ontvangen maar slechts enkele groepen uitgenodigd voor creaties. Omdat dit een dure kunst is, besloot ik mij niet te verliezen in een veelvoud van projecten maar slechts een zestal grote plannen uit te werken. Daarnaast zijn er nog kleinschalige projecten."

Bij de grote nationale projecten werd gezocht naar een goed evenwicht tussen oud en nieuw, tussen eigen en buitenlandse stukken al dan niet overgoten met een Portugese dramaturgische saus. Over Gil Vicente hadden we het al. Zijn *Overwinning op de Winter* werd gebracht door het Teatro da Cornucópia, destijds ontstaan aan de universiteit van Lissabon. Oprichter en artistiek leider Luis Miguel Cintra, tevens lievelingsacteur van cineast Manoel de Oliveira, regisseerde. Cintra en zijn gezelschap was in 91 in Brussel te gast op Europalia Portugal met *Comedia de Rubena* van Vicente.

Een voor de Portugese cultuur belangrijk historisch project opgezet door Lissabon 94 zelf, was *Clamor* naar de 17de eeuwse jezuïet Antonio Vieira door het Teatro Nacional Donna Maria II, geregisseerd door Ricardo Pais. Vieira is zo'n